

Jaar van de boerderij:

De Duinsche Hoeve 'n pronkjuweel

Jac.J. Luyckx

In het 'Jaar van de boerderij' mag in de rubriek Aanzienlijke huizen een boerderij niet ontbreken. Dit jaar tot monument verheven, komt De Duinsche Hoeve te Rosmalen als geen ander de eer toe hier te worden geportretteerd. Deze markante boerderij stond centraal op de Open Monumentendag van dit jaar.

Vliertwijksestraat 63 wijst het telefoonboek de weg naar *De Duinsche Hoeve*, de pachtboerderij die haar doopnaam dankt aan een toponiem, dat staat voor het gebied van en rond het verpleeghuis *Mariaoord*, waar tot voor een paar jaar de Zusters van Liefde van Tilburg ook letterlijk de lakens uitdeelden. Aan die congregatie heeft pachter Grad(je) van der Doelen (76) immer een voorbeeldige huisbaas gehad. Zo onbegaanbaar als het karrenspoor vanaf de Vliertwijksestraat oogt, zo uitnodigend baant aan de achterkant een stevige laag grind de entree tot de eerbiedwaardig oude boerderij. Dat de tot monument uitgeroepen hoeve met de achterzijde naar de Oude Baan is gekeerd, doet aan de gastvrijheid van Van der Doelen geen millimeter af, al was het maar door twee vervaarlijk blaffende herders in toom te houden. De voorkant, overigens ook niet op de Vliertwijksestraat gericht, maar echt wat je noemt oostelijk georiënteerd, weet zich deze hete zomer rijk belommerd door monumentale linden, die gezien hun gigantische omvang waarschijnlijk eveneens in de zeventiende eeuw zijn geworteld, net als de oudste relieken van de boerderij. Benieuwd naar de historie, die in *De Duinsche Hoeve* huist, weten we ons deskundig gegidst door Rob Gruben, directeur van 'BAAC BV Bouwhistorie en

'De Duinsche Hoeve' (Foto: Albert Schreurs).
Zie tevens de foto op pag. 86 van deze aflevering.

Archeologie' te 's-Hertogenbosch, die spontaan aanbod na een interview (zie elders in deze uitgave) mee te gaan naar Rosmalen, want: 'Je kunt mensen vooral enthousiast krijgen voor bouwhistorie als je dingen laat zien. Als je ter plaatse bent is het hele gebouw aangrijpingspunt om alle mogelijke wetenswaardigheden te vertellen'. En het is niet alleen de uitkomst van onderzoek, door zijn bedrijf gepleegd, dat Gruben souffleert; hij openbaart even gul aardige weetjes die een verhaal als dit verlevendigen. 'Weet je waarom de onderste meter van het dak uit pannen bestaat en de rest met stro is gedekt? Als het vee naar de stal werd gedreven om te worden gemolken, vrat het, als het de kans kreeg, het stro van het dak. Hetzelfde deden de paarden, de hals gerekt, het hoofd schuin achterover gedraaid, als het luik van hun box openstond. De zuinigheid van de boer verzette zich daartegen.'

D'n Herd

Het monumentaalste van *De Duinsche Hoeve* zit 'm in het zeventiende-eeuwse gebinte in de vroegere stallen, nu winterstalling voor caravans en vouwwagens. Overigens zijn het niet alleen die oude binten die historie schrijven. In het midden van de koeienstal vervangt een stalen balk, geschraagd bovendien door twee betonnen pilasters, de eens zo imposante houten drager van weleer, doorgezakt echter toen in het tijdperk van de vooruitgang het hooi niet langer los werd opgetast, maar gekneveld in zoveel zwaardere balen. En dan is er nog die balk in de woonkamer, waar een latere bekleding de sporen maskeert van een granaatinslag in oktober 1944 toen geallieerde troepen oprukten naar 's-Hertogenbosch. De plaats waar de bevrijders Duitsers ingekwartierd wisten, moest het zwaar ontgelden, al herinnert daar alleen voor wie het weet het verborgen leed in *d'n Herd* nog aan. Maar Grad van der Doelen herinnert zich zoveel meer. 'De boerderij heeft veel geleden met de bevrijding'. En: 'Twee Duitsers vonden hier de dood'.

Gradje – 'nooit Grad, want ik ben onder de maat', lacht hij, klein van stuk als hij is – is hier geboren, evenals zijn vader trouwens. Want het was de grootvader van Gradje van der Doelen, die al vanaf 1892 de boerderij pachtte. Zelf boerde Gradje er vanaf 1953. Een gemengd bedrijf, waartoe de beschikbare grond dan ook alle aanleiding gaf: 9 ha zanderige (duin)grond richting Mariaoord, 9 ha zware grond 'over het spoor' en 9 ha in de polder. Tot 1960 had Van der Doelen koeien, nadien alleen jongvee, tot hij er in 1987 mee stopte, wetend dat geen van zijn drie zoons zin had hem op te volgen en z'n drie dochters ook al geen boer mee naar huis namen. Gradje treurt daar niet om. Integendeel. 'Ik ben heel blij, want boeren, daar is tegenwoordig geen aardigheid meer aan. Het is hard werken voor een paar centen. Als je niet groot bent, kun je niet meer mee.' Nu heeft Van der Doelen nog 'twee leasekoeien'. Hij doelt op de twee koeien van een andere boer die elk jaar van mei tot november in een wei naast z'n boerderij logeren.

Driebeukig

De boerderij is van 1624. Uit die tijd zou ook het gebinte in de stal kunnen zijn, formuleert Rob Gruben voorzichtig. Met zijn ijsselsteentjes is de voorgevel even oud als prachtig. De oostelijke muur geeft 18e-eeuws metselwerk te zien, maar overigens zijn de muren laat 19e, begin 20e eeuw; de achtergevel iets ouder, zo leert de gevelsteen boven de baanderdeuren: 1856. De kozijnen zijn zo oud dat ze nog pen- en gatverbindingen hebben. Flink inge-

kort vertellen de staldeuren aan de achterkant dat het aardoppervlak hier vroeger enkele tientallen centimeters lager moet zijn geweest. Voor haar tijd was *De Duinsche Hoeve* een grote boerderij, met ook nog een korenschuur, die echter door de geschiedenis is opgeslokt.

De Duinsche Hoeve manifesteert zich onmiskenbaar als een driebeukige boerderij. De gang die nu kamer en keuken, de vroegere opkamer, scheidt, was er van oorsprong niet. Je viel in die tijd nog met de deur in huis. Grad van der Doelen weet nog dat het zand op de vloer plaats maakte voor de eerste kokosmat. De slaapkamer die zich aan de andere kant van de huiskamer bevindt, vertegenwoordigt de derde beuk. Vroeger was dat de zogeheten *goei kamer*, ook wel 'pachtkamer' genoemd omdat de pachtheer of diens rentmeester daar met de nodige égards werd ontvangen als hij, met Kerstmis en Pinksteren, de pacht in ontvangst kwam nemen. Gradje: 'Daar kwamen wij nooit. Dat mochten we niet. Het was de enige kamer met een planken vloer'. Achter de *goei kamer* was de bedstee waar Gradjes ouders sliepen, nu een royale kast. Mevrouw van der Doelen, in 1954 met Gradje getrouwd: 'Toen we hier kwamen wonen had de boerderij nog acht bedsteden'. Want, lacht Gradje nog maar eens, 'berekend op grote gezinnen'. Op één na

Uitgesleten treden (Foto: Albert Schreurs).

Eeuwenoud gebint, met pen- en gatverbindingen (Foto: Albert Schreurs).

zijn alle bedsteden verdwenen. In de stal laat nog één 'ruimte' zien hoe krap zo'n bedstee was. Amper één bij anderhalve meter. 'De mensen waren vroeger weliswaar een stuk kleiner dan tegenwoordig, maar dat neemt niet weg dat ze evengoed niet anders dan half zittend konden slapen. En met z'n tweeën, dus nog krap ook'.

Uniek

In de *herd* is ook de oude schouw verdwenen om plaats te maken voor een bijna ook weer antieke gashaard, nog altijd de enige plaats in huis waar gestookt wordt. Niettemin een hele verbetering ten opzichte van de oude schouw, die weliswaar mooi, maar weinig effectief was. 'Als je rond het vuur zat, was je van voren warm, maar van achteren koud. In de winterdag zat de boer (de vader van Gradje) met de knechts met jassen aan te kaarten.'

De knechts huisden in de opkamer. Na 1945 verdween de laatste knecht van het appèl. Er kwamen loonwerkers om de maïs te dorsen. Inmiddels keuken geworden geeft de opkamer – via een van de allemaal nog ouderwetse planken deuren – toegang tot de kelder. Het trapje oogt al even oud, maar qua indeling is deze zijbeuk nog van zeventiende-eeuwse oorsprong.

De in naam aan vroegere duinen herinnerende hoeve had in feite drie stallen. Achter het woongedeelte de voorstal, vroeger met lemen vloer, waar gedorst werd. Hier nog de laatst overgebleven bedstee, die overigens alleen historische waarde vertegenwoordigt. Achter de voorstal de koeienstal met daarachter weer een kleinere ruimte waar varkens en/of kippen hun domicilie hadden. 'In 1959 hadden we hier nog een potstal', reproduceert het geheugen van Gradje, een stal met verlaagde vloer waarin de mest zich opstapelde. 'Na de winter moest je de mest er uit kruien. Goede mest was dat en die kon de arme grond hier maar al te goed gebruiken.' Het mag volgens Rob Gruben beslist uniek heten dat hier in die tijd nog een potstal was. 'Dat zou wel eens de laatste potstal van Brabant geweest kunnen zijn', want al in 1875 werd kunstmest uitgevonden, waarna de potstallen successievelijk verdwenen. De roosters, voor de afvoer van wat nadien drijfmest heette, vervullen Gradje van der Doelen nog altijd met een zekere trots. 'Dat was de grootste vooruitgang die we gehad hebben.'

Literatuur

Over de Duinsche hoeve zijn historische gegevens te vinden in het boek van Henk de Werd, *Rosmalen Vroeger* ('s-Hertogenbosch 1985) p. 277-280. Voorts publiceerde Leo Adriaanssen over een 'Duinsche Hoef' die omstreeks 1600 in bezit was van het Bossche Geefhuis ('Rosmalen tussen Beeldenstorm en Bestand', in: *Rosmalla* 13, jan. 2003, p. 3-18). Onduidelijk is voorshands of dit dezelfde boerderij betreft.